

En härd vid Sigurdsristningen

Fornlämning Jäder 125:2, Sundbyholm 2:1, Jäders socken, Eskilstuna kommun,
Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning.

Vikingatid

Lars Norberg

En härd vid Sigurdsristningen

Fornlämning Jäder 125:2, Sundbyholm 2:1, Jäders socken, Eskilstuna kommun,
Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning.

Vikingatid

Lars Norberg

Sammanfattning

Sörmlands Arkeologi AB har under perioden 2017-05-22 – 2017-05-24 genomfört en arkeologisk förundersökning inom fornlämning Jäder 125:2, Sundbyholm 2:1, Jäders socken, Eskilstuna kommun, Södermanlands län. Förundersökningen utfördes eftersom Eskilstuna kommun planerar att bygga en träspång och vistelseyta för att öka tillgängligheten till Sigurdsristningen. Förundersökningsområdet uppgick till en yta om 373 m². Syftet var att avgränsa Jäder 125:2 och klargöra eventuella lämningars omfattning och karaktär inom förundersökningsområdet.

Ett tjugotal meter nordväst om ristningen påträffades en härdgrop, vilken undersöktes och dokumenterades till sin helhet. I anläggningen påträffades brända och obrända ben, bränd flinta, ett litet skifferfragment och en nit av järn. Härdgropen daterades genom ¹⁴C-analys av två prover till vikingatid. I ett schakt närmare Sigurdsristningen påträffades även ett lösfynd en slipsten av röd sandsten. Med ledning av dateringarna kan härdgropen knytas till den kända fornlämningsmiljön, kanske i form av en plats där en mer kontinuerligt uppehållit sig för att kontrollera trafiken genom det smala sundet mellan Kafjärden och Mälaren. Härdgropen kan även vara resultatet av en mer enskild händelse, till exempel i form av en lägerplats som hör samman med tillkomsten av ristningen och brobygget.

Rapporten kan laddas ned via
www.sormlandsarkeologi.se

eller beställas från

Sörmlands Arkeologi AB
Tideliusgatan 37
118 69 Stockholm

mail@sormlandsarkeologi.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg
Kart- och ritmaterial: Lars Norberg
Omslagsfoto: Runstenen U692 på Oknö i Mälaren.

© Sörmlands Arkeologi AB
Nyköping 2017

Innehåll

Sammanfattning 2

Utgångspunkt 5

Tidigare undersökningar

Syfte & metod 5

Syfte

Metod

Topografi & kulturmiljö 5

Resultat 6

Områdesbeskrivning

Anläggningsbeskrivning, A1, Härdgrop

Osteologisk bedömning

Dateringar

Avslutande diskussion

Referenser 12

Arkiv

Administrativa uppgifter 12

Bilagor 13

Bilaga 1. Planritning, A1. Skala 1:40

Bilaga 2. Schakttabell

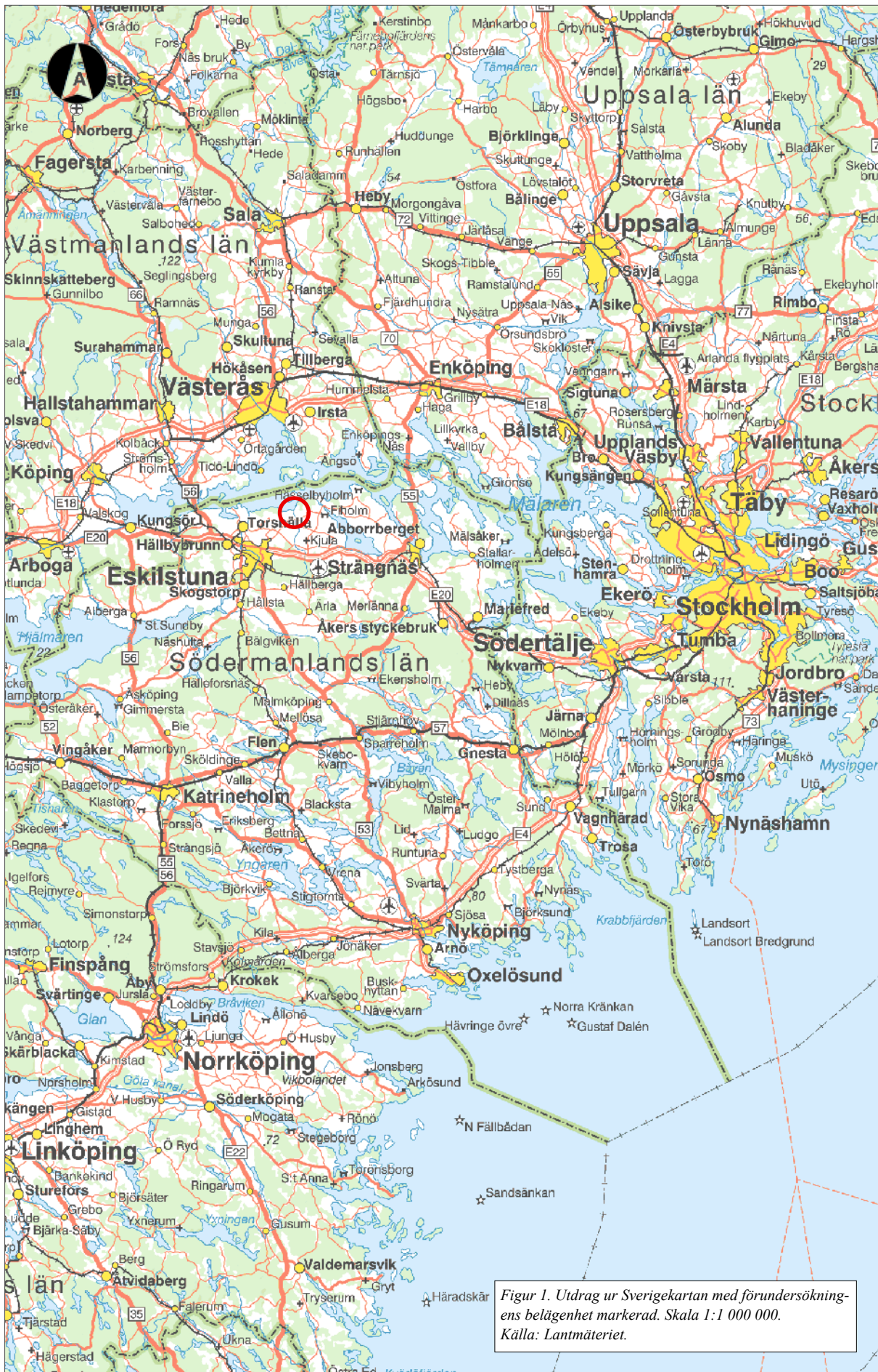
Bilaga 3. Ben- & fyndregister

Bilaga 4. Osteologisk bedömning

Bilaga 5. Vedartsanalys

Bilaga 6. ¹⁴C-analys

Bilaga 7. Fotodokumentation

Figur 1. Utdrag ur Sverigekartan med förundersökningens belägenhet markerad. Skala 1:1 000 000.
Källa: Lantmäteriet.

Utgångspunkt

Sörmlands Arkeologi AB har under perioden 2017-05-22 – 2017-05-24 genomfört en arkeologisk förundersökning inom fornlämning Jäder 125:2, Sundbyholm 2:1, Eskilstuna kommun, Södermanlands län (figur 1 & 3). Förundersökningen utfördes med anledning av att Eskilstuna kommun har för avsikt att bygga en träspång och vistelseyta för att öka tillgängligheten till Sigurdsristningen (Jäder 39:1).

Jäder 125:2, vars norra delar är belägna inom exploateringsområdet, utgörs av ett grav- och boplatsoområde i form av terrasseringsringar och en stensättning. I nära anslutning, samt delvis inom grav- och boplatsoområdet, finns även ett hålvägssystem (Jäder 125:1), samt ett gravfält om fem stensättningar (Jäder 159:1). Inom de norra delarna av Jäder 125:2 ligger också den så kallade Sigurdsristningen, en runristning ristad på fast håll (Jäder 39:1), samt resterna efter ett brofäste (Jäder 39:2). I närheten av hällen och brofästet återfinns också ett runristat stenblock i diabas (Sundby 41:1). Förundersökningsområdet uppgick till en yta om knappt 373 m² (figur 4).

Beslut i ärendet är fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län (1st dnr 431-1447-2017) enligt 2 kap. 13 § i Kulturmiljölagen (1988:950). Ansvarig för kostnaden var Eskilstuna kommun.

Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Lars Norberg. Vid fältarbetet deltog även Ingeborg Svensson. Båda är verksamma som arkeologer vid Sörmlands Arkeologi AB.

Tidigare undersökningar

Redan år 1906 genomförde Oscar Almgren en kartering av området kring Sigurdsristningen, då bland annat brofästena (Jäder 39:2 & Sundby 28:1) uppmärksammades (Lindqvist 1914, s. 205 & ATA). Därefter företog Sune Lindqvist en arkeologisk undersökning av det östra brofästet samt gjorde en uppmätning av närområdet. Med utgångspunkt i en studie av strandlinjeförskjutningen och brofästets läge intill ristningen drog Lindqvist slutsatsen att den äldsta bron över det forna Ramsundet bör hänga samma med tillkomsten av ristningen (Lindqvist 1914, s. 215f).

Under 1940-talet kompletterades fornlämningsmiljön med ett lösfynd i form av ett hugget diabasblock försett med sex runor - ioisin - skrivna med den yngre runraden. Runorna också kan läsas i motsatt riktning som nisioi. Oavsett detta har texten inte fått någon begriplig tolkning, men runorna anses inte ha tillkommit i modern tid. Blocket påträffades ursprungligen i strandskoningen invid Ramsundsån, några meter norr om den nuvarande landsvägsbron, och fick sin nuvarande placering år 1990 (Magnus Källström, 2017-02-17, mejl).

År 1985 genomfördes en fosfatkartering inom Jäder 125:2. De låga värdena gav dock inga tydliga indikationer på mänsklig närvaro i form av en boplatz eller liknande (ATA). År 1997 utformade dåvarande Södermanlands museum nya skyltar, av vilka några står kvar i området.

Under våren 2017 utförde Sörmlands Arkeologi AB en kartering av det berörda området. Syftet var att utforma ett detaljerat underlag inför de nu planerade åtgärderna (Norberg 2017).

Syfte & metod

Syfte

Syftet med förundersökningen var att avgränsa fornlämningen Jäder 125:2 och klargöra eventuella lämningars omfattning och karaktär inom det område som är aktuellt för anläggning av spång och vistelseyta.

Metod

Inledningsvis kontrollerades ytorna okulärt eftersom utbredningen för spång, entré- och vistelseyta justerats något i relation till tidigare underlag. Därefter öppnades tre sökschakt med grävmaskin inom de lägre liggande delarna norr om Sigurdsristningen, det vill säga inom ytan för den planerade spången. (S1-S3). Schakten, som var mellan 23 och 4 meter långa, 1,3 meter breda och 0,1-0,3 meter djupa, finrensades för hand (bilaga 2).

Utöver det handavtorvades knappt 4 m² fördelat på tre ytor inom området för den planerade vistelseytan (S4-S6). Ytorna handgrävdes till ett djup som varierade mellan 0,1 och 0,3 meter. Därtill borstades knappt 13 m² av hällen norr om Sigurdsristningen (S7). De undersökta ytorna, som sammanlagt uppgick till 65 m², återställdes efter avslutat fältarbete.

Schakt, anläggningar samt topografiska element dokumenterades med RTK-GPS och beskrevs i text. Miljöer, schakt, konstruktioner och anläggningen samt fyndmaterialet fotograferades (bilaga 7). I syfte att karakterisera samt datera den påträffade anläggningen samlades ett mindre antal föremål och ben in, tillsammans med prover för vedartsanalys och ¹⁴C-analys (bilaga 3-6). Resultatet från den arkeologiska förundersökningen av Jäder 125:2 har redovisats till FMIS.

Topografi & kulturmiljö

Förundersökningsområdet var beläget mellan landsvägen mot Mora by och Ramsundsberget (figur 4). Ytan utgjordes i norr av en flack västvänd moränslänt mellan berget och landsvägen. I söder, kring själva ristningen,

övergick området i hällemarker och berg i dagen. Ytan var glest bevuxen med barr- och enstaka lövträd.

Redan i *Rannsakingar efter antikviteter* från andra halvan av 1600-talet återfinns en beskrivning som sannolikt åsyftar Sigurdsristningen "utj Mora angh gent emot rump sundet är uppå een stor håll en drake uthuggen medh Ruhna skriff" (Band II, 1969, s. 133).

Det östra brofästet är utmarkerat som en stenbemängd kulle på en karta från år 1889 (LMM akt nr 04-jäd-183). När kartan upprättades tycks lämningen ha varit något större och syns på ömse sidor om vägen mot Mora by.

Utöver brofästena redovisade Lindqvist förslag till flera tänkbara vägsträckningar, vilka idag till delar är svåra att identifiera i landskapet (Lindqvist 1914, s. 206). Utöver dessa sträckningar finns ett hålvägssystem (Jäder 125:1), som till del sluter an till Lindqvists förslag. Troligen finns det i området flera generationer med färdvägar som använts in i 1800-talet. Som exempel redovisas i en gränsbestämning från år 1835 en enklare färdväg, vilken helt överstämmer med Jäder 125:1 (LMM akt nr 04-jäd-126). Att vägen återfinns på 1835 års karta berättar dock inte hur långt bakåt i tid den varit i bruk. Lindqvist utmarkerade även tre "rösen" på krönet söder om ristningen (ibid., s. 206). Två av dessa sammanfaller med utbredningen för gravfältet Jäder 159:1.

Resultat

Områdesbeskrivning

Inom de norra och mellersta delarna syntes få topografiska element i form av förhöjningar eller andra

avvikelser som skulle kunna tyda på ytterligare oregistrerade gravar. I samband med den tidigare karteringen noterades dock en övermossad stensamling (objekt 1) vars status är oklar (Norberg 2017). Att stensamlingen är belägen på en höjd om 3-4 meter över havet talar dock mot att det rör sig om en stensättning. Objekt 1 berörs inte av tillgänglighetsanpassningen, men bör kontrolleras i händelse av framtida markingrepp (figur 6).

I de lägre liggande delarna av förundersökningsområdet består jordmån av sandig och grusig morän med ställvisa förekomster av silt (undergrund). Inom de högre liggande partierna, i anslutning till ristningen, dominerar berghällar och mindre partier grästovr. Därunder vidtar gråbrun, humös något sandig matjord och ställvis rikliga förekomster av skarpkantade stenar. Därunder finns ställvis en naturlig lagerföljd i form av sandig och grusig morän innan fast håll tog vid (undergrund).

I de handgrävda enheterna, nära ristningen, påträffades sentida fynd i form av buteljglas, kapsyler, korkar och delar av en kaffekopp av porslin. I schakt 5 påträffades även ett 1-öres kopparmynt präglat under Gustav den V regering (1907-1950). På grund av korrosionsgraden kan tyvärr inte präglingsåret utläsas. Däremot syns delar av kungens valspråk längs bården (*Med folket för fosterlandet*). I samma schakt påträffades även ett lösfynd i form av en närmast trapezoid, drygt decimeterstor slipsten av röd sandsten (F4, bilaga 3).

Med ledning av de recenta fynden tolkades de stenfyllda svackorna som sekundära utfyllnader av ojämnheter i berget. En möjlighet är att marken fyllts ut och jämnats till i samband med Lindqvists undersökning under tidigt 1900-tal, något som delvis styrks av myntfyndet.

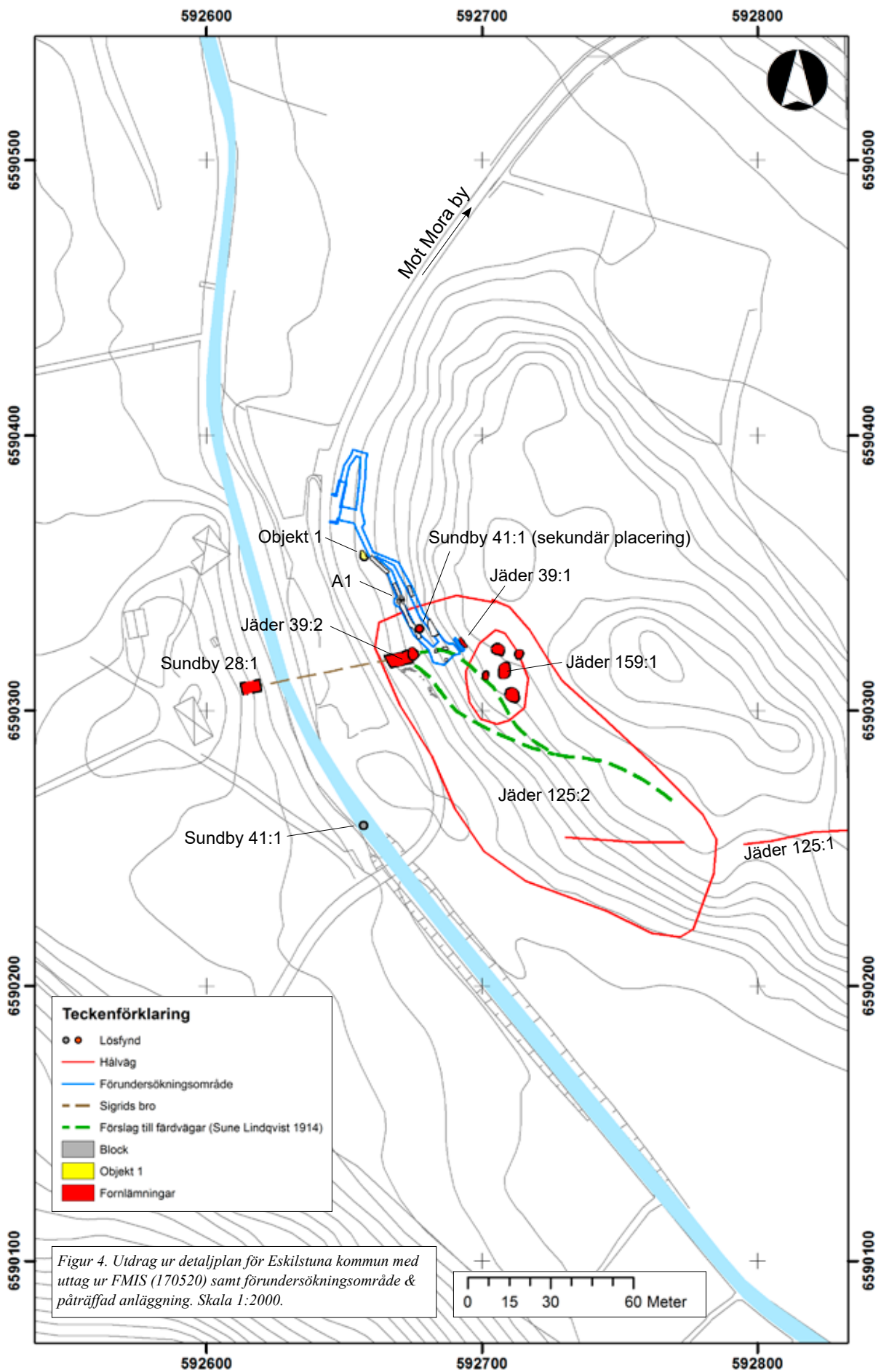
Figur 2. De södra delarna av förundersökningsområdet och Sigurdsristningen (röd pil). Strax intill ristningen syns en skolklass på besök. Centralt i bilden dokumenterar Ingeborg Svensson A1 (S1). Fotograferat mot sydost: Lars Norberg 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 3. Utdrag ur Terrängkartan med förundersökningens belägenhet markerad. Skala 1:50 000.
Källa: Lantmäteriet

Anläggningsbeskrivning, A1, Härdgrop

Storlek: ca 2,4 x 2,2 m stor och 0,20-0,35 m djup.
Belägenhet: N (x) 592670,25 E (y) 6590340,58 z+5,1
Status: Undersökt & borttagen.

Inom schakt 1, ett tjugotal meter nordväst om ristningen påträffades Anläggning 1, en härdgrop (figur 7-9). Efter samråd med länsstyrelsen (170523) undersöktes och dokumenterades A1 till sin helhet inom ramen för den arkeologiska förundersökningen (bilaga 1).

Anläggningen, som var belägen cirka 5,1 meter över havet, syntes som en välavgränsad något oregelbunden svart mörkfärgning, cirka 2,4 x 2,2 meter stor. Runtom fanns fyra meterstora markfasta stenblock, samt enstaka mindre stenar.

Fyllningen utgjordes av brunsvart sotig och grusig morän med rikliga mängder skärviga och delvis skörbrända stenar (0,1-0,2 m st). Relativt ytligt påträffades en mindre mängd brända ben (F5) samt en tumnagelstor bit bränd flinta (F1) och ett litet skifferfragment (F3). Skifferfragmentets funktion har inte kunnat bestämmas närmare, men bergarten förekommer inte lokalt. Fragmentet skulle därför kunna vara en del av ett bryne eller liknande. Mot botten påträffades även en mycket korroderad järnbit (F2) samt obrända tandfragment (F6).

Anläggningen, som var nedgrävd i morän och lera (undergrund), hade en något oregelbunden botten och uppgick till ett djup om 0,20-0,35 meter.

Osteologisk bedömning

Benmaterialet har genomgått en översiktlig osteologisk bedömning (bilaga 4). De brända benen (2,2 g) bestämdes till ett korsben från en unggris och en del av en ländkota från ett hovdjur, till exempel svin, får, get eller rådjur (F5). Slutligen har ett bränt fragment bestämts till revben från ett hovdjur, till exempel häst eller älg (F5). Det sistnämnda fragmentet uppvisar även snittspår. Det obrända fragmentet (0,8 g) utgörs av tandemalj från en stor idisslare (F6).

Dateringar

Ett bränt benfragment (F5) och ett kolprov från tall skickades för ¹⁴C-analys. (figur 5 & bilaga 6)

Prov 1. Datering på kol/tall (Lab nr Ua-56625, 960±27 BP, 1020 - 1160 AD, kalibrerad ålder 2 sigma (95,4%) och 1020 -1150 AD, kalibrerad ålder 1 sigma (68,2%).

Prov 2. Datering på bränt ben (Lab nr Ua-56626, 869±58 BP, (95,4%) 1030 - 1260 AD, kalibrerad ålder 2 sigma och 1040 -1240 AD, kalibrerad ålder 1 sigma (68,2%).

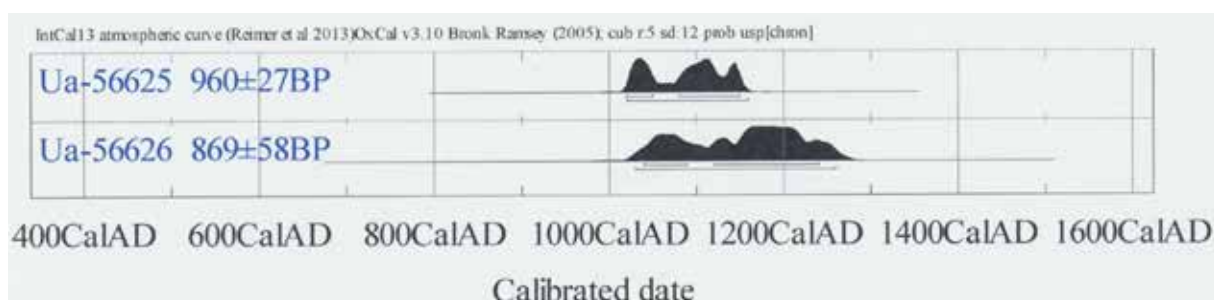
Värt att notera är att de två proverna skiljer sig stratigrafiskt och utgör två olika typer av provmaterial (kol & bränt ben). Kolprovet togs i anläggningens botten, medan det brända benet insamlades i härdgropens övre del. Ur dateringssynpunkt gav kolprovet en något snävare datering. Det finns flera exempel som visar att kalibrerade analysprover med en potentiell datering till 1000-talet ger långa och sönderbrutna intervaller. Uppemot 200 år med 2 sigma är inte ovanligt (t.ex. Berg & Norberg 2014, s. 19, Norberg 1998, s. 41, Lindh 1996 s. 14f).

Sett till de regionala exemplen samt den kända fornlämningssmiljön i närområdet, bör Prov 1 (träkol) förmodligen dateras till 1000-talet, det vill säga sen vikingatid. Under förutsättningen att eldstaden varit i bruk under en någorlunda avgränsad tid bör dateringen för Prov 2 (bränt ben) ses som relativt samstämmig med Prov 1, om än med en viss förskjutning framåt i tid.

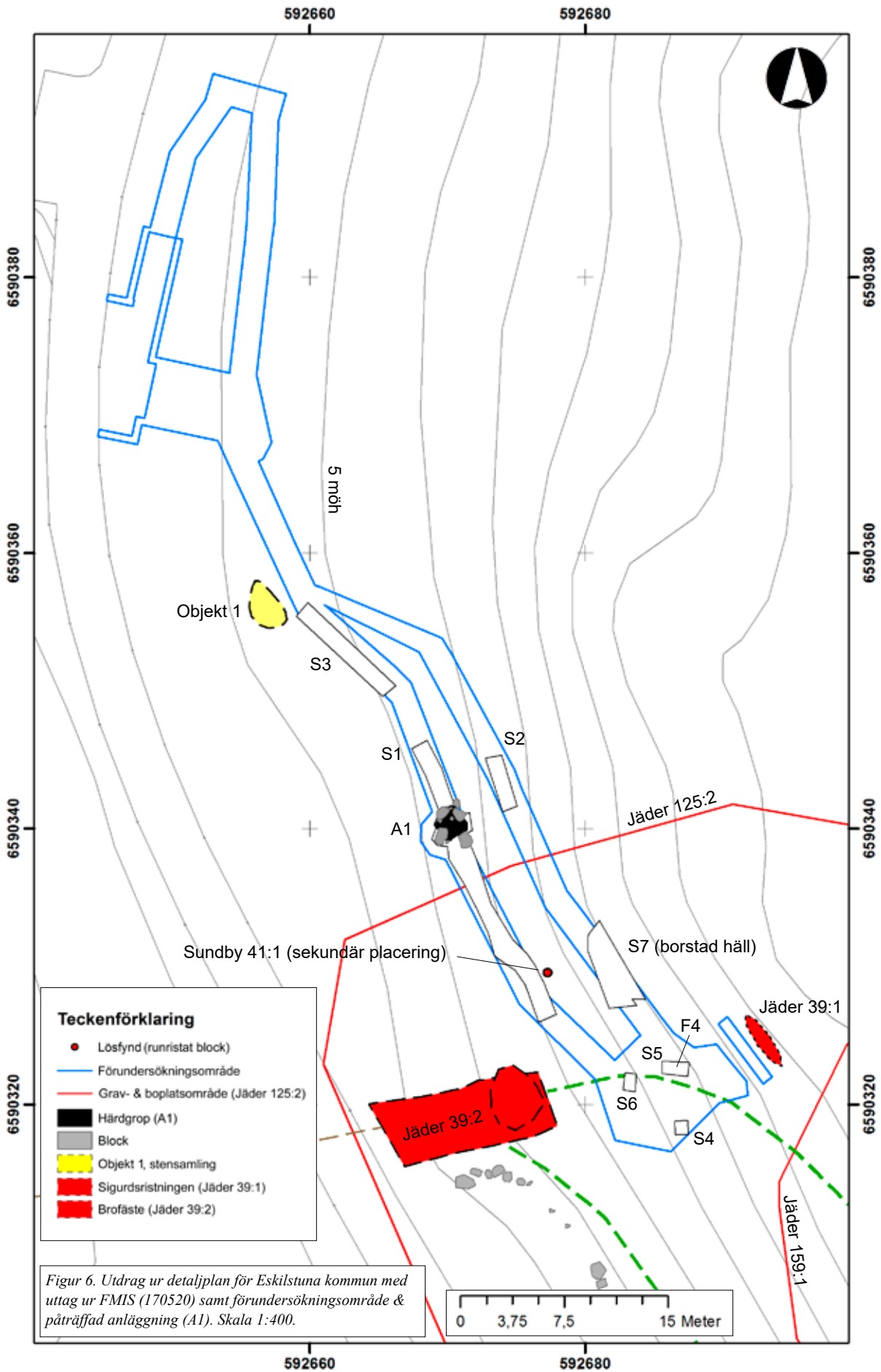
Avslutande diskussion

Placeringen av Sigurdsristningen är anslående och kan tillsammans med brofästena och områdets färdvägar ses som en arena för manifestation och utövning av kontroll. Söderöver, runt den forna Kafjärden, finns rikliga spår av en väletablerad järnåldersbebyggelse och ett flertal av regionens äldsta medeltidskyrkor.

Den huvudsakliga utbredningen för grav- och boplatsområdet Jäder 125:2 återfinns söder om Sigurdsristningen

Figur 5. Multiplot över ¹⁴C-dateringarna från härdgropen, A1 (bilaga 6).

*Figur 7. A1, hårdgropen före undersökning.
Fotograferad mot sydost: Lars Norberg
2017, Sörmlands Arkeologi AB.*

*Figur 8. A1, hårdgropen efter undersökning.
Fotograferad mot nordnordväst: Lars Norberg
2017, Sörmlands Arkeologi AB.*

*Figur 9. Schakt 1 återställt efter undersökning.
Fotograferat mot söder: Lars Norberg
2017, Sörmlands Arkeologi AB.*

och det nu berörda förundersökningsområdet. Området norr om ristningen och brofästet (Jäder 39:2), där A1 påträffades, är mycket begränsat. Sett till strandlinjeförskjutningen utgjordes området under 1000-talet av en smal och relativt lågt liggande landremsa belägen mellan Ramsundsberget i öster och det dåvarande sundet i väster. Den aktuella ytan utgör inget lämpligt boplatssläge i traditionell mening. Ett sådant kan istället möjligen återfinnas söder om ristningen och det lilla gravfältet (Jäder 159:1), där flera tillsynes naturliga terrasser återfinns.

Med ledning av dateringarna ska troligen härdgropen knytas till den kända fornlämningsmiljön. Läget intill ristningen och brofästet är värt att begrunda. Kanske är eldstaden spåren av en lägerplats där man kontinuerligt uppehållit sig för att kontrollera trafiken genom det smala sundet mellan Kafjärden och Mälaren.

Härdgropen kan också vara resultatet av en enskild händelse, då dateringsintervallet till exempel medger att anläggningen är samtida med tillkomsten av ristningen och brobygget. Enligt Samnordisk runtextdatabas tillhör Sigurdsristningen stilgrupperingen Pr1 (<http://www.nordiska.uu.se/forskn/samnord.htm> Sö 101), vilket motsvarar tidsavsnittet 1010-1040 (Gräslund 2006, s. 126). Mycket talar för att ristningen har tillkommit under den senare delen av den aktuella perioden (Magnus Källström, 2017-09-26, mejl).

Referenser

Berg, Peter & Norberg, Lars. 2013. *Kvarteret Bodarne*. Fornlämning Strängnäs 314:1, Bodarne 3, Strängnäs socken & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning & särskild undersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2006:04*. Nyköping

Gräslund, Ann-Sofie. 2006. Dating the Swedish Viking-Age rune stones on stylistic grounds. In: *Runes and their Secrets. Studies in runology*. Ed. Marie Stoklund, Michael Leche Nielsen, Bente Holmberg and Gillian Fellows-Jensen. University of Copenhagen.

Källström, Magnus. 2017-02-17 & 2017-09-26. Riksantikvarieämbetet. Stockholm (mejl).

Lindh, Maria. 1996. *Arkeologiska provundersökningar och antikvarisk kontroll. Kv Kyrkberget 11, 12*. Södermanland, Strängnäs, Kvarteret Kyrkberget 11, 12, RAÄ 314. RAÄ. UV Stockholm, Rapport 1996:21. Stockholm.

Lindqvist, Sune. 1914. Ramsundsbron vid Sigurdsristningen och en storbondesläkt från missionstiden. I: *Fornvännen 1914. Årgång 9*. Stockholm.

Norberg, Lars. 1998. *Ett gravfält från yngre järnålder i Strängnäs*. RAÄ261, Strängnäs socken, Södermanlands

län. Särskild undersökning. *Södermanlands museum, Arkeologiska meddelanden 1998:1*. Nyköping.

Norberg, Lars. 2017. *Fornlämning Jäder 39:1-2 mfl, Mora 2:11, Jäders socken, Eskilstuna kommun, Södermanlands län*. Kartering av fornlämningsmiljö. *Sörmlands Arkeologi AB, Arkivrapport, 2017:05*. Nyköping.

Rannsakingar efter antikviteter. Band II. Södermanland, Närke, Värmland, Västergötland, Östergötland, Gotland. Ingemar Olsson (red), Nils-Gustaf Stahre & Carl Ivar Ståhle. KVHAA. Stockholm.

Samnordisk runtextdatabas, Institutionen för nordiska språk. <http://www.nordiska.uu.se/forskn/samnord.htm>
Sökord: Sö 101

Arkiv

Antikvarisk-Topografiska arkivet (ATA)

F1 Topografiska Ämbetsarkivet 4. Södermanland, Jäder socken. Mora med Ramsundsberget - 1978 & 1979 -

Fasta fornlämningar, Södermanland. Hy-Jc 4. Fotografier, Jäder socken.

Lantmäterimyndighetens arkiv (LMM), arkivsök

04-jäd-183. https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor/s/show.html?archive=REG&showmap=true&searchType=v&nbOfImages=49&sd_base=lm04&sd_ktun=0002n364&m.dat=20160930175807083081

04-jäd-126. https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor/s/show.html?archive=REG&showmap=true&searchType=v&nbOfImages=52&sd_base=lm04&sd_ktun=0002n34p&m.dat=20160930175544492257

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 1707

Länsstyrelsens dnr: 431-1447-2017

Tid för undersökningen: 2017-05-22 – 2017-05-24

Personal: Lars Norberg & Ingeborg Svensson

Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige 10G8j.

Upprättad av RAK. Skala 1: 10 000.

N (X) 592686,181 E (Y) 6590316,578

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Höjdsystem: RH 2000

Undersökt yta: intensivt 65 m²

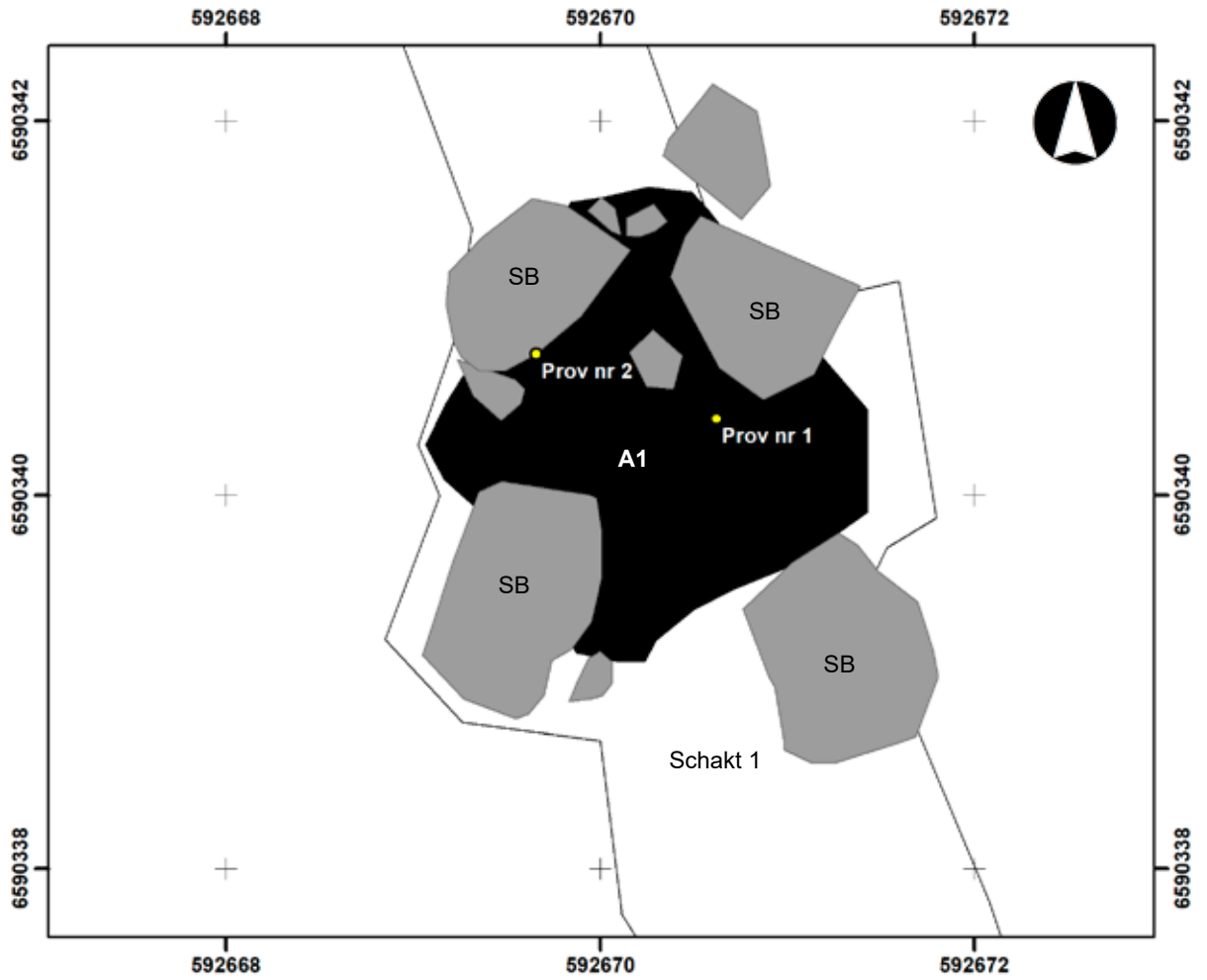
Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på meddelande från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material.

Fynd med nr 1-6 (varav 5 & 6 utgör benmaterial) förvaras vid Sörmlands Arkeologi AB i avvaktan på fyndfördelning.

Bilagor

Bilaga 1. Planritning, A1. Skala 1:40

Bilaga 2. Schakttabell

Schakt	Storlek (m)	Djup (m)	Anl.	Terräng/Lagerföljd
1	23 x 1,3	0,20-0,30	A1	Stenbunden skogsmark; 0,10 m vegetationsskikt, därefter sandig och grusig gulgrå morän med ställvisa förekomster av silt (undergrund).
2	4,0 x 1,3	0,10-0,20	-	Stenbunden skogsmark; 0,10 m vegetationsskikt, därefter grusig och stenig gulgrå morän med ställvisa förekomster av sand och grus (undergrund).
3	8,7 x 1,3	0,20-0,30	-	Stenbunden skogsmark; 0,10 m vegetationsskikt, därefter sandig och grusig gulgrå morän med ställvisa förekomster av silt (undergrund).
4	1 x 1	0,05-0,10	-	Grästorv, berg i dagen; 0,05-0,10 m vegetationsskikt, därefter sandig och grusig, något humös ljusbrun morän. Därunder berg i dagen (undergrund).
5	1,9 x 1,0	0,20-0,35	-	Grästorv, berg i dagen; 0,05-0,10 m vegetationsskikt, därefter sandig och grusig, något humös ljusbrun morän. Blandat stenmaterial bestående av 0,10-0,20 meter stora kantiga stenar. Mestadels beläget i bergsfickor och svackor. Bryne av sandsten (F4). Därunder berg i dagen (undergrund).
6	1,3 x 0,9	0,20-0,35	-	Grästorv, berg i dagen; 0,05-0,10 m vegetationsskikt, därefter sandig och grusig, något humös ljusbrun morän. Blandat stenmaterial bestående av 0,10-0,20 meter stora kantiga stenar. Därunder berg i dagen (undergrund).

Bilaga 3. Ben- & fyndregister

Fnr	Kontext	Sakord	Material	Vikt (g)	Del	Ant	Ant frag	Anmärkning
1	A1	Eldslagningsflinta	Flinta	1,02			1	Bränd
2	A1	Nit	Järn (Fe)	12,06		1	1	
3	A1	Avslag	Skiffer	0,9			1	Del av bryne?
4	S5	Slipsten/bryne	Sandsten (röd)	652		1		Trapezoid
5	A1	Brända ben	Ben	2,2				se bilaga 4
6	A1	Obränt ben	Ben	0,8				se bilaga 4

F4, en slipsten eller ett bryne av röd sandsten. Foto: Lars Norberg 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Bilaga 4. Osteologisk bedömning

Översiktlig osteologisk bedömning

av ben vid Sigurdsristningen

Jäder 125:2, fastigheten Sundbyholm, Eskilstuna kommun, Södermanlands län.

Sofia Prata

SAU (Societas Archaeologica Upsaliensis)

sofia.prata@sau.se

SAU rapport 2017:11 O

I juni 2017 utfördes en översiktlig analys av ben som framkommit inom Jäder 125:2 på uppdrag av Lars Norberg, Sörmlands Arkeologi AB. Sammanlagt 3 gram ben har undersökts varav ett benfragment som vägde 0,7 gram togs ut för ¹⁴C. Endast djurben kunde identifieras i materialet.

Brända ben, F 5

Identifierat

Totalt 2,2 gram.

- Svin (*Sus domesticus*), korsben (*sacrum*), 1,4 gram. Öppen tillväxtzon. Sammanväxning sker i 4-7 årsåldern vilket indikerar att individen var yngre än så vid slakttilfället. Gråbränt.
- Litet hovdjur som svin, får, get eller rådjur (*Mesoungulat*), ländkota (*vertebra lumbale*), 0,1 gram. Gråbränt.
- Stort hovdjur som nötkreatur, häst eller älg (*Megaungulat*), revben (*costa*), 0,7 gram. Med snittspår som gått ned i spongiosan. Inskickat för ¹⁴C. Gråbränt.

Oidentifierat

Totalt 1 g. Vitbränt.

Obrända ben, F 6

Identifierat

Totalt 0,8 g.

- Stor idisslare (*Megaruminantia*), emalj från tand (*dens*), 0,8 gram.

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1736

**Vedartsanalyser på material från Södermanland,
Jäders sn. Raä 125:2**

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Bankgiro:
5713-0460
www.vedlab.se

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1736

Vedartsanalyser på material från Södermanland, Jäders sn. Raä 125:2

Uppdragsgivare: Lars Norberg/Sörmlands Arkeologi AB

Arbetet omfattar ett kolprov från en förundersökning av ett grav- och boplatssområde. Provet innehåller kol från ek och tall. Båda trädslagen kan ge hög egenålder vilket får tas med vid bedömning av dateringsresultatet.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
1	1	Härdgrop	49,6g	0,5g 11 bitar	Ek 3 bitar Tall 8 bitar	Tall 41mg	

Erik Danielsson/VEDLAB

Kattås

670 20 GLAVA

Tfn: 0570/420 29

E-post: vedlab@telia.com

www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Ek	<i>Quercus robur</i>	500- 1000 år	Växer bäst på lerhaltiga mulljordar men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot våta. Båtbygge, stängselstolp, stolpar, plogar, fat. Energirik ved ger mycket glöd.	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt och kopplat till bla Tor. Man talar ofta om 1000-års ekar men de är sällan över 500 år.
Tall	<i>Pinus silvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på närlingsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C- vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomik 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskva vedprover.

Bilaga 6. ¹⁴C-analys

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@physics.uu.se

Uppsala 2017-09-18

Lars Norberg
Sörmlands Arkeologi AB
Tideliussgatan 37, 3 tr
118 69 STOCKHOLM

Resultat av ¹⁴C datering av träkol från Fornlämning Jäder 125:2 Eskilstuna, Jäders socken, Södermanlands län. (p 1163)

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ¹⁴C-innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO₂-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

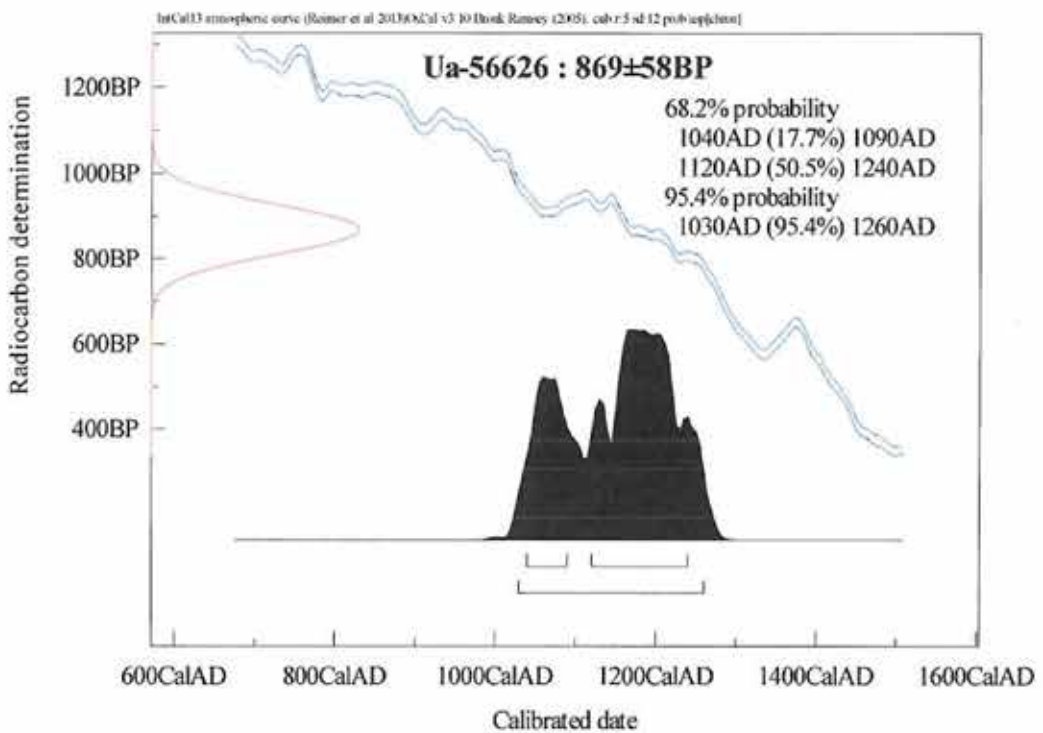
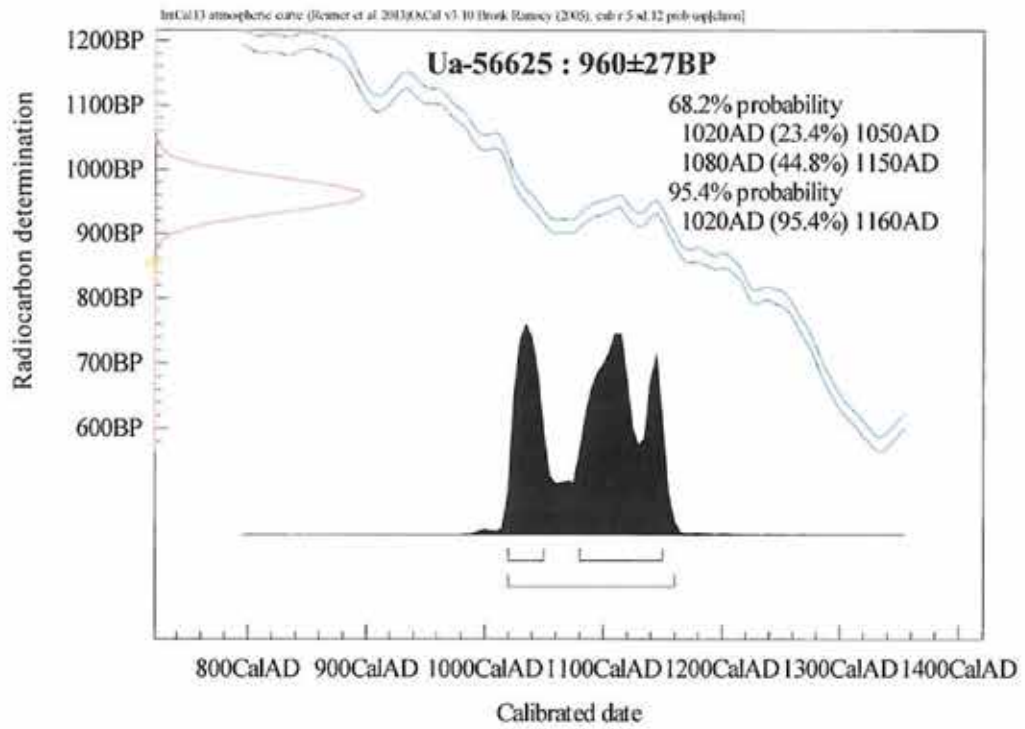
RESULTAT

Labnummer	Prov	δ ¹³ C‰ V-PDB	¹⁴ C age BP
Ua-56625	Anl nr 1, 14C prov nr: 1	-26,1	960 ± 27
Ua-56626	Anl nr 1, 14C prov nr: 2	-27,5	869 ± 58

Med vänlig hälsning

Göran Possnert / Lars Beckel

Bilaga 7. Fotodokumentation

Översikt över schakt 1 med hårdgropen (A1) centralt i bilden. Foto mot söder: Lars Norberg 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Översikt över schakt 2. Foto mot söder: Lars Norberg 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Översikt över schakt 3. Foto mot nordväst: Lars Norberg 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Schakt 4 fotograferat mot öster. Foto: Lars Norberg 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Schakt 5 fotograferat mot söder i samband med undersökning. Foto: Lars Norberg 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Schakt 6 fotograferat mot väster i samband med undersökning. Foto: Lars Norberg 2017, Sörmlands Arkeologi AB.